

Seminarium naukowe „Kultura dla dzieci i młodzieży: Przegląd perspektyw badawczych”

25 maja 2023

Centrum Badań Literatury dla Dzieci i Młodzieży

Uniwersytet Wrocławski, Biblioteka Niderlandystyczna, ul. Uniwersytecka 28a

ABSTRAKTY

Justyna Deszcz-Tryhubczak

Uniwersytet Wrocławski

Badania nad kulturą dla dzieci a wyzwania antropocenu

Jednym z dominujących ostatnio nurtów w badaniach kultury dla dzieci stały się studia nad ekopedagogiczną funkcją tekstów kultury dla dzieci, podkreślające centralną rolę młodych pokoleń w rozwiązywaniu wyzwań wynikających z antropogenicznych zmian w ekosystemach Ziemi (np. Guanio-Uluru 2021, Midkiff i Austin 2021; Campagnaro i Goga 2022; Oziewicz 2022). Badania te często odzwierciedlają przekonanie, że dzieci uosabiają nadzieję na lepszą przyszłość, a w szczególności – w kontekście ekologicznej apokalipsy – stanowią obietnicę przetrwania naszego gatunku. Twórczość dla dzieci zatem może przyczyniać się do kształtowania odpowiednich postaw w młodym pokoleniu oraz przygotowania go do stworzenia ekocentrycznej cywilizacji.

W niniejszym wystąpieniu chciałabym zaproponować odejście od tej orientacji badawczej poprzez zadanie pytania, czy powyższe założenia są uzasadnione epistemologicznie i etycznie. Czy rzeczywiście heroiczna opowieść o wszechmocnym ludzkim podmiocie zdolnym uratować naszą planetę ma jeszcze sens? Czy działania współczesnych dorosłych tak naprawdę nie zaprzepaściły już tej przyszłości? Czy nie świadczy o tym rozgrywające się na naszych oczach szóste masowe wymieranie gatunków, którego jesteśmy zarówno sprawcami, jak i ofiarami? Czy nie powinniśmy raczej zmierzyć się z perspektywą, że przyszłość naszej planety to niekoniecznie również przyszłość gatunku ludzkiego? Jakiego rodzaju emocjonalny wysiłek

musimy podjąć i jakiego rodzaju nadziei potrzebujemy w świetle niepewnej przyszłości ludzkości i życia na Ziemi? Czego wymagałaby od nas taka re-orientacja w naszych zainteresowaniach twórczością dla dzieci? Bezpośrednią inspiracją dla tej refleksji stanowi ekobójstwo na Odrze w lecie 2022 roku i pytanie, czy pojawi się tekst dla dzieci dotyczący smutku, żałoby i gniewu z powodu śmierci wielogatunkowych społeczności rzecznych.

Elżbieta Jamróz-Stolarska, Bożena Hojka

Uniwersytet Wrocławski

Metaforyczne konceptualizacje muzyki w polskich książkach dla dzieci

Celem prezentacji będzie analiza słownych i obrazowych sposobów konceptualizowania muzyki w polskich książkach dla najmłodszych. Podstawą teoretyczną będzie kognitywna teoria metafory, zapoczątkowana przez George'a Lakoffa and Marka Johnsona (1980). Metafora pojęciowa jest tu rozumiana jako mechanizm poznawczy, pozwalający konceptualizować abstrakcyjne domeny dyskursu w kategoriach i terminach innych domen. Muzyka, jako obszar ulotnych wrażeń dźwiękowych, oddziałujących przede wszystkim na emocjonalną sferę człowieka, jest szczególnym rodzajem komunikacji. W swojej analizie przyjrzymy się temu, jakie inne obszary doświadczenia są przez polskich twórców książek dla dzieci wykorzystywane do mówienia o muzyce, jakie sposoby myślenia o niej są przez nich podsuwane dziecku. Omówimy pojęcia, motywy, zabiegi językowe służące do opisywania i objaśniania zjawisk muzycznych. Ich interpretacja będzie przeprowadzona z uwzględnieniem tła kulturowego i w odniesieniu do już rozpoznanych sposobów konceptualizowania muzyki w języku polskim (Bilas-Pleszak 2005). Przyjrzymy się także warstwie ilustracyjnej, aby rozpoznać strategie wizualne i rozwiązania graficzne służące wyrażaniu muzyki i zjawisk dźwiękowych językiem obrazu. Szczegółowej analizie poddane zostaną m.in. książki dla najmłodszych wydane w ostatnich latach przez Polskie Wydawnictwo Muzyczne: seria „Uwerturki” (aut. Kalina Cyz, Jagoda Charkiewicz) oraz cykl „Sonia a w Krainie Sonostworów” (aut. Katarzyna Huzar-Czub), a także książki obrazkowe Anny Czerwińskiej-Rydel.

Sylwia Kamińska-Maciąg, Mateusz Świetlicki

DZIECI W BEZKRESIE

Stalinowskie zesłania w literaturze dziecięcej i młodzieżowej

Problematyka stalinowskich zesłań w głąb Związku Radzieckiego przez lata stanowiła temat tabu i dopiero w ostatnim dziesięcioleciu zaczęła pojawiać się w literaturze dziecięcej i młodzieżowej tworzonej w Kanadzie, Stanach Zjednoczonych, Rosji czy Polsce. Jak pisze Anne Applebaum, w latach 1930-tych i 1940-tych miliony ludzi, w tym dzieci, zesłano na Syberię i w inne odległe tereny Związku Radzieckiego. Nie dziwi więc, że większość dziecięcych narracji poświęconych problematyce gułagu i zesłań można zaliczyć do grupy „literatury potworności” (Kidd). W niniejszej prezentacji, której tytuł nawiązuje do *Antosi w bezkresie* (2022), nagrodzonej tytułem Książki Roku PS IBBY powieści Marcin Szygielskiego analizie poddamy sposoby kreacji chronotopu Syberii w wybranych utworach dla dzieci i młodzieży.

Ewa Nicewicz

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Wpływ ideologii komunistycznej na pierwszy polski przekład wierszy

Gianniego Rodariego

Twórczość Gianniego Rodariego (1920-1980) – wybitnego włoskiego pisarza, poety, dziennikarza, pedagoga, wielkiego przyjaciela dzieci, laureata prestiżowej Nagrody Hansa Christiana Andersena (1970) – jest obecna w naszym kraju od blisko siedemdziesięciu lat. Pierwsze dzieła włoskiego autora dotarły do Polski w czasach, kiedy we Włoszech był on mało znany, a wręcz – ze względu na przekonania polityczne – niepopularny. Popularność w ojczyźnie miał zyskać dopiero później, tymczasem to, co nie podobało się we Włoszech, niemal natychmiast znalazło uznanie w ZSRR i krajach bloku wschodniego. Jako członek Włoskiej Partii Komunistycznej, redaktor naczelny czasopisma dla dzieci i młodzieży „Pioniere” i zwolennik komunizmu Rodari mógł liczyć na przychylność władz Polski Ludowej. Pierwsze przekłady wierszy Włocha – co ciekawe, tłumaczone z języka rosyjskiego, z przekładów Samuiła Marszaka

– zaczęły ukazywać się w polskich czasopismach już w 1953 roku. Przychylność „towarzyszy” cenzorów, ale też ciepłe przyjęcie ze strony czytelników sprawiły, że Rodari stał się jednym z chętniej publikowanych autorów w Polsce – w ślad za pierwszymi przekładami poezji pojawiła się proza, tym razem tłumaczona bezpośrednio z języka włoskiego. Do dzisiaj nie ustalono, w jaki sposób dzieła Rodariego przeniknęły do Polski. Czy stało się to za sprawą kontaktów Janusza Minkiewicza – pierwszego tłumacza wierszy włoskiego poety – i Marszaka? W niniejszym wystąpieniu podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytania: które rymowanki Rodariego zostały przetłumaczone na język polski w latach 50.? Jak ich autor był przedstawiany w komunistycznej Polsce? Czym kierowano się przy ich wyborze? W jakim stopniu – i czy w ogóle – różniły się teksty wyjściowego?

Magdalena Ślawska

Uniwersytet Wrocławski

Bitwa na Kosowym Polu a literatura dla dzieci i młodzieży oraz jej polscy odbiorcy

Bitwa na Kosowym Polu na stałe zakorzeniła się w serbskiej pamięci zbiorowej, stając się elementem konstytutywnym tożsamości oraz kultury, w tym literatury. W wystąpieniu uwagę pragnę skierować na próbę przybliżenia legendy kosowskiej polskim niedoroślom odbiorcom, której podjęli się Zygmunt Stoberski oraz wydawnictwo Nasza Księgarnia, nakładem którego w 1962 roku ukazała się *Bitwa na Kosowym Polu*. Jest to pierwsze i jedyne całościowe wydanie w języku polskim serbskich pieśni ludowych składających się na cykl kosowski, którego tłumaczenie przygotowano z myślą o młodym czytelniku. Wystąpienie podzielone będzie na kilka części. W pierwszej uwagę skieruję na samą bitwę, upamiętniające ją pieśni ludowe oraz znaczenie mitu kosowskiego, w drugiej zaś na fascynację średniowieczem w serbskiej literaturze dla dzieci i młodzieży. W kolejnych częściach oglądowi poddam polsko-serbskie kontakty literackie po II wojnie światowej i dzieje przekładów tekstów dla dzieci, działalność tłumaczeniową i propagatorską Zygmunta Stoberskiego oraz recepcję serbskich pieśni ludowych. Głównym celem dociekań stanie się ukazanie podjętych przez tłumacza i wydawnictwo zabiegów służących dostosowaniu serbskiego eposu do możliwości

percepcyjnych młodych odbiorców. Pokażę również, jak *Bitwa na Kosowym Polu* prezentuje się na tle polskiej powojennej prozy historycznej dla dzieci i młodzieży.

Dorota Żygadło-Czopnik

Uniwersytet Wrocławski

I CO TAM PANIE DZIEJU W PRASIE?

Prasa dla dzieci i młodzieży w Czechach po 1989 roku

Po transformacji ustrojowej w Czechach w 1989 roku, wraz ze zmianami politycznymi, gospodarczymi, społecznymi i kulturowymi, nastąpiły również przemiany związane ze środkami masowego przekazu. Współczesne czasopisma dla dzieci i młodzieży stanowią samodzielny i zasługujący na osobne potraktowanie rozdział wielkiej historii prasy. Referat ma charakter idiograficzny, przeglądowy a jego założonym celem jest zrekapitulowanie przemian w obrębie rynku czasopism dla dzieci i młodzieży w Czechach po przemianach ustrojowych w XX wieku. Ten pełnowartościowy segment rządzi się swoimi prawami i posiada własną dynamikę rozwoju. Spróbuję na podstawie danych empirycznych, wyników analizy rzeczywistych publikacji, scharakteryzować repertuar współczesnego czeskiego czasopiśmiennictwa dla dzieci i młodzieży. Omówię zatem wybrane periodyki ukazujące się w Czechach po 1989 roku, zaprezentuję ich zawartość treściową, określę spełniane przez nie funkcje. Na przełomie XX i XXI wieku zjawisko to było niezwykle dynamiczne. Nastąpiły wówczas w Czechach niespotykane dotąd zmiany: własnościowe, wydawnicze, organizacyjne, programowe, tematyczne, czytelnicze i statystyczne.

Referat powstał w ramach projektu badawczego finansowanego ze środków programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” (IDUB) na lata 2020–2026 dla Uniwersytetu Wrocławskiego”. Projekt IDUB nr 0320/2020/20, zadanie 7, nr grantu wew.: BPIDUB.34.2023